

Радован М.
МАРИНКОВИЋ

ОДЛАЗАК ПОСЛЕДЊИХ ТУРАКА ИЗ ГОРАЧИЋА

УДК: 94(497.11)(093.3)

Апстракт: Мало је сачуваних докумената која говоре о томе када су последњи Турци (и поисламљени Срби) напустили Драгачево после Другог српског устанка 1815. године. Биће да се то одмах догодило. А да су живели у том делу Србије, сведоче топоними: Аниште, Турске кућерине, Џамија, Аџибовац...

О поседњим Турцима у драгачевским Горачићима сачувана су два документа – писма, упућена у Чачак кнезу Васи Поповићу, старешина Пожешке (Чачанске) нахије. Једно је 1823. године упутио књаз Милош Обреновић из Крагујевца, а друго 1828. српска депутација из Цариграда. У оба се помињу из Горачића одсељени Турци, а то је и тема овог рада.

Кључне речи: писмо, Турци, Срби, књаз, субаша, спахија.

Нико свестраније није проучио документа о коначном одласку Турака (или поисламљених Срба) из Драгачева после Другог српског устанка 1815. године. Зна се само где су се, негде до 1830. године, налазиле њихове куће, где ханови и гробља. На то упућују карактеристични називи појединих локалитета: Аниште, Турске кућерине, Аџибовац, у гораћичком засеоку Расовац – Џамија. Ни хроничари¹ нису брижљивије трагали за документима која сведоче о томе.

Два документа помињу последње Турке у Горачићима. Публиковао их је др Бранко Перуничкић, али без посебних објашњења, пошто је књига коју је приредио имала посве другачију намену.²

Старија документа, бар она којима се располаже, не помињу Турке у овом драгачевском селу. Истина, у једном дефтеру из XVI века пописан је Хусеин, син Радула, нови муслиман у селу Шандри (данас део засеока Расовац).³

- 1 После 1990. објављене су хронике Негришора Радослава Рада Јованчевића, Ргара Радисава Недовића, Граба Живорада Шипетића, Зеока, Пухова и Тијања Раденка Рада Поповића, Ртију Милоша Росића и Лучана и околине Радослава Рада Јованчевића. Понешто је публиковао у часописима и листовима Драгољуб М. Павловић.
- 2 Др Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815 – 1915*, I, Историјски архив, Чачак, 1968.
- 3 Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије, XV и XVI век, III, приредио Ахмед С. Аличић, Чачак, 1985, 518.

Старији памћеници⁴ приповедали су да су Турци живели у овом селу око извора Надинац подно виси Врањача на планини Јелици. Били су сурови, па им се на почетку Првог српског устанка светио мештанин Петар Петровић Пјевалица – отерао их је из села и више се никад нису вратили. По свој прилици, то су били поисламљени Срби. Западно од Врањаче, једна окомита стена назива се Џамија. По предању, ту су своју богомољу градили поисламљени Срби, али ју је срушио хајдучки харамбаша (у Карађорђевој устанку војвода) Новак Бошковић–Петковић, познатији по имену Новачић из Горачића.⁵ Око једног километра јужније, на потесу Прогони, дуго су чувани нишани – турски (или муслимански) надгробни споменици⁶, што је потврда више да су се недалеко налазиле турске (муслиманске) куће, али није јасно када. Приповеда се, такође, да су данашњи Терзићи у Горачићима били чипчије Турака Терзића, од којих су и презиме узели. Помиње се и мања турска насеобина на потесу Черговиште где је, поред осталих, у време дизања Хаџи–Проданове буне 1814. године у Трнави, живео и неки Зенил–спахија.⁷ На старом караванском путу од Чачка према Моравичком Старом Влаху, приповеда се, налазила су се два турска хана: један тамо где је данас Драшковића ме’ана у Горачићима, а други код данашњих кућа Зоћевића у Рогачи (сама граница према Горачићима), где је било „турско гробље”, у које су до 1905. године, када су се одселили у Чачак и Гучу, сахрањивали покојници из реда Цигана (Рома).⁸

Ако се анализирају народна предања, произилази да су на више места у Горачићима живели Турци (или поисламљени Срби) у XVII, XVIII и почетком XIX века. Ово потврђују два писма, која је публикувао др Перуничкић. Оба су упућена Василију – Васи Поповићу, кнезу Пожешке (Чачанске) нахије.

Прво је писано у Крагујевцу:

„Љубезни мој Васо!

С писмом наше лесковачкога дошао је овај братанац убившег се Мехмеда субаше у Горачићима, који молио ме је да од чачанског муслима извадим коња и све протче ствари учијеног (свакако треба – убијеног) Мехмеда, које муслим је задржао био, и предам братаницу овом Мухамедовом. Ето ја шаљем истог

4 | Казивања старих Горачанаца (Милана Терзића Кубура, Илије Главоњића, Милована Јоксиминовића и Рада Петковића) забележио је аутор овог рада 1968. године. Казивачи више нису међу живима.

5 | Ника – Никола Стојић, Радован М. Маринковић, Зоран Маринковић, Драгачевци под барјаком војводе Карађорђа и Милоша Обреновића, Графика Јуреш, Чачак, 204, 65 – 67.

6 | Када је аутор овог рада на том имању, после 1975. градио кућу за одмор, мајка Борика му је саветовала да објекат не подиже на месту где су се налазили „турски гробови”.

7 | Исто 5, 15.

8 | Гробље је напуштено и запуштено.

братанца с момком моим Станком к вама и препоручујем вам да одузмете од муселима све ствари Мемедове и предате братанцу његовом Мили. Коња, ако не буде Муселим одозго јоште довео, узмите његова сопствена коња за оног Мемедовог из кошаре и предајте сроднику овом без сваког даљег извиненија, а тако и све протче ствари до копче једне покупите и предајте овом.

При том сазовите све сељане горачићке и заповедите им строго да оставиши десетак Мехмедов при њима до зрна једног све овом братанцу његовог издаду, без сваког противленија, за које и Станка тамо шаљем да вам у том од помоћи буде. Станка пошљите с момком вашим у речено село, да настану десетак истерати.

№ 2027
У Крагојевцу
21. августа 1823.

Остајем вам доброжелателни
Милош Обреновић
сербскиј књаз”⁹

Из писма се разабера да 1823. године у Горачићима није више било Турака Терзића. Бар потомака субаше Мехмеда, који је, из непознатих разлога, извршио самоубиство, а није оставио мушких потомака. Његов наследник Мила очито није више живео у овом селу.

Друго писмо је из Цариграда упућено кнезу Васи Поповићу:

„Благодарениј господару Васо!

Зенил горачићски спахија, налазећи се овди у егзерциру, труди се јеште једно село, од брата му оставше, закупити, и надам се¹⁰ да ће му скоро решеније по жељи његовој изићи. Он је приправио и има у готовости код себе три кесе пара. Још би му, вели, требало 2.000 гроша. Зато, он је доходио к нама и моли се да би ми вама, као његову доброму пријатељу, писали, и од његове стране молили, да му исходатејствујете у јего сијатељства да саопшти овдашњој депутацији, ако би реченому спахији потребовало ове две хиљаде гроша, да му може дати, и то на име свои тамошњи села¹¹, иште овај спахија да му се даду ове двије хиљаде гроша. Ми немогавши се отрести њега, пишемо вама, а после како ви учините. Само молимо одговорите нам, какав ћемо му одговор дати, јер ће нам опет за ово долазити и досађивати. В потчем остајемо вас љубезно поздрављати, и јесмо –

У Цариграду
9. априлија 1828. года

Ваши покорни
Депутати народа српскога

9 Исто 2, 78.

10 Није јасно о којим се селима ради: Рогачи, Губеревцима, Грабу или Живици.

11 Није утврђено о којим се селима ради.

*Кнез Симић јавиће устмено јего књажескому сијатељству за реченога Зенел спахију.*¹²

Из писма се не види презиме овог спахије. Смела је претпоставка, мада је не треба ни одбацити, да оно гласи – Терзић. Битније је, из овог документа, нешто друго: Зенел – спахија те 1828. године није више живео у Горачићима. Из писма се може закључити да је овај спахија намеравао да закупи неко драгачевско село, али се на крају уочава нешто посве друго – он, заправо, тражи новац за неку куповину имања „на име свои тамошњи села” (драгачевских). Не знамо која су то села.

Нисмо нашли документа из којих би се видело да је удовољено молби (захтеву) Зенел – субаше коме је, уочава се из писма, припадало више драгачевских села, а не само Горачићи.

Више у Горачићима нема ничега што би као остатак материјалне културе, сведочило живљење Турака (Срба муслимана) у том делу Драгачева.

*
* * *

Документа која публикујемо, као и објашњења у вези са њима, свакако могу добро доћи будућим хроничарима Горачића, једног од највећих и најмногљуднијих драгачевских села. Али, овај рад има још један циљ: да подстакне историчаре и друге истраживаче како би расветлили нешто што је мало истражено – када су и под којим околностима Турци и са њима поисламљени Срби коначно напустили подручје читаве западне, и не само западне Србије.

ТУМАЧ РЕЧИ:

Депутација – посланство; **егзерцир** – војно вежбање; **исходатејствовати** – издејствовати, добити; **јего** – његов; **муселим** – највећи полицијски орган у нахији; **примићур** – старешина села; **протче** – остале; **сијатељство** – овде: светлост, господар; **спахија** – велики поседник, велепоседник, поседник спахилука, тимара, који у случају рата има обавезу да иде у војску као коњаник; **субаша** – надзорник имања, који убира агинске приходе са читлука (десетак, а себи оставља десети део десетка); **устмено** – усмено; **чивчија** – кмет, сељак на агинској или беговској земљи, а **читлук (чифлук)** – феудални посед, с тим што је **читлук** – **сахибија** господар читлука (ага, бег).

Leaving of the Remaining Turks from Goracici

There are few preserved documents about the time and way the last remaining Turks (and Islamized Serbs) left Dragacevo, a region in West Serbia, after the Second Serbian Uprising in 1815. It happened that year and in the following years, for sure. Numerous toponyms testify that they used to live in this part of Serbia: Aniste, Turske kucerine (Turkish big houses), Dzamija (mosque), Turcinovac, Adzibovac, ...

However, there are two documents about the last Turks in Dragacevo Goracici – letters sent to Cacak to Duke Vasa Popovic, chief of Pozega (Cacak) region. One letter was sent by Duke Milos Obrenovic from Kragujevac in 1823, while the second one was sent by Serbian delegation from Carigrad (Istanbul) in 1828. In both letters Turks who left Goracici were mentioned by names, and that is the topic of this work.

RADOVAN M. MARINKOVIC

Le départ des derniers Turcs de Goracici

Peu de documents sont conservés sur le fait quand et comment les derniers Turcs (et les Serbes convertis à l'islam) quittèrent le Dragacevo, région dans l'ouest de la Serbie, après la Deuxième Insurrection serbe en 1815. Selon toute vraisemblance, cela se déroula cette année-là et au cours des années suivantes. Et, du fait qu'il vécut aussi dans cette partie de la Serbie témoignent de nombreux toponymes: Aniste, Turske kucerine (Bâtisses turques), Dzamija (Mosquée), Turcinovac, Adzibovac...

À propos des derniers Turcs de Goracici du Dragacevo sont conservés deux documents – des lettres, adressées à Cacak au prince Vasa Popovic, le préposé du district de Pozega (celle qui est près de Cacak). L'une fut adressée en 1823 de Kragujevac par le prince Milos Obrenovic et la seconde en 1828 de Constantinople par la députation serbe, qui résida là-bas. Dans les deux lettres nominalement sont mentionnés les Turcs délogés de Goracici, ce qui est justement le thème de ce travail.

Radovan M. MARINKOVIC